

G CONSELLERIA
O AFERS SOCIALS
I I ESPORTS
B DIRECCIÓ GENERAL
/ COOPERACIÓ

Presentació

Pràcticament des del primer dia que vaig començar la meva tasca al capdavant de la Direcció General de Cooperació (DGC) de les Illes Balears he anat escoltant un argument compartit amb tots els agents del sector en relació amb l'educació per a la transformació social (EpTS): que, tot i ser una de les eines més potents per assolir els objectius de la cooperació, sempre ha estat eclipsada pels projectes que desenvolupam als països empobrits. «És la germana petita de la cooperació», deien.

El cas és que actualment es considera que les polítiques de sensibilització i educació per a la ciutadania global són una eina clau, imprescindible, per construir un món més just, més solidari i més sostenible. I és que no podem parlar de la mirada local global, de descolonitzar el nostre pensament o de revertir polítiques espoliadores i depredadores amb els països del sud si primer no actuam amb força al nostre territori. I això passa, sí o sí, per fer polítiques públiques d'EpTS ben fonamentades i coordinades amb la resta de les administracions i els agents del sector.

L'Agenda 2030 ens marca un camí molt clar, que a través de la coherència de polítiques en el Govern de les Illes Balears (GOIB) ens ha de dur a entrunyellar les diferents accions que impulsam, aquí i al sud, per tal que efectivament la ciutadania d'aquestes illes tenguí plena consciència del món on viu i de les conseqüències globals que poden tenir les seves accions quotidianes.

És en aquest context que comença la tasca per definir aquest full de ruta, a finals de 2019, i s'inicia el camí que marca el Pla Director de Cooperació 2020-2023, de tenir una estratègia pròpia d'EpTS. Aquest camí, com ha passat arreu, s'ha vist modificat per la pandèmia de la COVID-19. D'altra banda, el coronavirus també ens ha duit l'oportunitat de visibilitzar de manera clara que el món està interconnectat i és interdependent, i que l'única opció que tenim per millorar les nostres vides és cooperant, sumant esforços i aliances entre totes les persones del planeta.

Així doncs, després de més d'un any fent feina amb aquesta estratègia, de reunions amb tots els agents del sector, de moltes hores de lectures, debats i aportacions, finalment, tenim un document que ens permet impulsar de manera decidida l'EpTS. L'Estratègia ens ha de servir perquè aquella «germana petita» de la qual parlàvem al principi acabi esdevenint una dona adulta i empoderada, capaç de fer que les

G
O
I
B
/

nostres illes siguin més conscients i coherents i més solidàries amb el món i tinguin un paper actiu per garantir el futur sostenible de demà.

Laura Celià Gelabert
Directora general de Cooperació

1. El procés d'elaboració de l'Estratègia

Aquesta Estratègia s'ha elaborat partint d'un procés profund de reflexió i de participació en el qual s'han implicat nombrosos actors rellevants de l'educació per al desenvolupament (EpD) a les Illes Balears, i ha suposat diferents moments i espais de trobada i debat.

Al llarg del procés s'han utilitzat diverses eines d'anàlisi, consulta, diàleg i decisions participatives que han comptat amb la col·laboració de dues consultores externes.

Durant la fase de diagnòstic han estat fonamentals les eines següents:

- Estudi dels projectes presentats per les organitzacions no governamentals per al desenvolupament (ONGD) en les convocatòries d'EpD 2017-2019 de la Direcció General de Cooperació (DGC) per analitzar l'evolució i les tendències dels projectes finançats.
- Anàlisi d'altres instruments de finançament de l'EpD per part de la DGC (convenis amb la Universitat de les Illes Balears –UIB–, Programa de Centres Educatius per a la Ciutadania Global i Transformadora).
- Avaluacions dels cursos de formació i les jornades de treball promoguts per la DGC.
- Qüestionaris de diagnòstic d'ONGD.
- Anàlisi de documentació existent sobre educació per a la transformació social (EpTS) a altres comunitats autònomes.
- Entrevistes presencials amb diferents actors a les Illes Balears.
- Tallers amb professorat de centres d'educació secundària d'Eivissa i Mallorca.
- Taller sobre àmbits d'actuació amb les ONGD.
- Reunions virtuals i presencials de l'equip de la DGC.

Aquest procés ha permès analitzar i valorar les actuacions d'EpD que es duien a terme a les Illes Balears i treure a la llum les potencialitats i els consensos existents, així com identificar-ne els reptes i les oportunitats principals.

FASE DE DIAGNÒSTIC

130

Documents
revisats

8

Qüestionaris de
diagnòstic d'ONGD

10

Anàlisis de
documentació d'altres
administracions

21

Entrevistes
presencials

2

Tallers amb
professorat

1

Taller amb
ONGD

5

Reunions
amb la DGC

Durant la fase de disseny de l'Estratègia, que va coincidir amb el període de l'estat d'alarma a causa de la COVID 19, la qual cosa en certa mesura va condicionar la temporització i les eines d'elaboració de l'Estratègia, es van dur a terme un taller virtual i nombroses reunions amb l'equip de la DGC entre els mesos d'abril i juliol de 2020. El setembre de 2020 van tenir lloc diversos tallers i reunions presencials amb els actors rellevants de l'EpTS a les Illes Balears amb la finalitat de consensuar i enriquir el document final de l'Estratègia.

FASE DE DISSENY

1

Taller virtual

8

Reunions
amb la DGC

2. El món del qual formam part

El nostre planeta viu una crisi global amb desafiaments enormes en un ampli ventall d'àmbits. Entre aquests reptes destaquen els que plantegen els conflictes i el seu impacte multidimensional en les societats, pels diferents models de desenvolupament existents, els nivells de pobresa, el compliment efectiu dels drets humans, la desigualtat creixent, el debilitament de la governança, la necessitat de superar l'etnocentrisme, i el respecte a la diversitat sexual i de gènere i, en un altre nivell d'anàlisi, per les conseqüències, irreparables potser, del canvi climàtic. En aquest context, l'Agenda 2030 s'erigeix com el primer consens mundial i el més rellevant per abordar la situació amb objectius i metes concrets.

A aquests enormes desafiaments, els orígens dels quals són ben antics, s'hi ha sumat la crisi provocada per la pandèmia de la COVID-19 i el seu extraordinari impacte en les fites i les expectatives sobre l'Agenda, la qual cosa ha accentuat les desigualtats existents i ha col·lapsat sistemes públics de salut que ja de per si estaven tensionats.

Així mateix, s'ha palesat més la violència racista estructural i la necessitat de major mobilització i reivindicació dels drets de la població negra, com expressa el moviment *Black Lives Matter*. Aquesta situació està vinculada amb les realitats de privilegi i opressió que es viuen a molts indrets del planeta i que generen desplaçaments forçosos de persones.

En aquest context, en què les amenaces globals requereixen respostes globals que tinguin en compte les diverses realitats locals, la solidaritat internacional i la coordinació entre múltiples actors esdevenen imprescindibles. A més, aquesta crisi ha fet aflorar l'estès valor de la solidaritat entre nombrosos col·lectius i un objectiu comú i compartit entre els països i les comunitats. En l'era post-COVID que ens espera, cal que aquesta solidaritat segueixi endavant i es reforci, ja que serà la millor fórmula perquè el conjunt de la població mundial pugui seguir mantenint una vida – l'alegria– que valgui la pena viure en aquest planeta, amb llibertat, salut, prosperitat i en harmonia amb la naturalesa de la qual formam part.

La reconstrucció necessària i el camí de desenvolupament que cal seguir tenen en la cooperació internacional un dels aliats més rellevants i en els drets humans un dels eixos sobre els quals ha de girar la missió que tenim per davant. La protecció, la defensa i l'exercici efectius dels drets humans i els esforços per garantir la inclusió de tots els col·lectius són necessaris en el procés de resposta durant la pandèmia i durant el període de recuperació posterior.

Nacions Unides, com a referent en el marc de l'acció internacional, ja ha assenyalat que els drets humans són essencials per respondre a les prioritats immediates i per desenvolupar estratègies de prevenció de futures crisis semblants o desconegudes.

Dones i homes, infants, joves, persones grans, persones refugiades i migrants, persones en exclusió, amb diversitat funcional, població reclosa, minories i persones LGTBI, entre altres col·lectius, ja es veuen afectats de manera diferent per aquesta crisi. No és cert que la pandèmia afecta tots els grups per igual, i cal garantir que tots estan protegits i inclosos en la resposta que som capaços de donar-hi.

La capacitat per aprendre d'aquesta crisi influirà també en la resposta que donam a altres desafiaments globals, entre els quals destaquem com els més imminents les conseqüències del canvi climàtic i la pèrdua de biodiversitat i recursos naturals. Aquest és el major risc global per a tot el planeta i té un impacte especial en les poblacions vulnerades d'arreu del món. Malgrat el compromís de no augmentar la temperatura global més d'1,5°C, el món segueix una perillosa tendència que s'acosta més a 3°C, la qual cosa ha provocat la pèrdua significativa de vides i mitjans de subsistència, sobretot als països empobrits. Per això, el compromís de la lluita contra els processos d'empobriment suposa per definició disminuir de manera immediata l'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle que contribueixen a aquest arriscat augment de temperatura. Cal afegir-hi els megaprojectes d'agricultura intensiva i mineria que existeixen als països empobrits i que causen danys irreversibles en el medi ambient i en les persones, com la desaparició d'espècies, la contaminació de recursos essencials, els desplaçaments forçosos i la persecució i desaparició de defensors del medi ambient. De la mateixa manera, els models de producció, de consum i de desenvolupament, en termes generals, no poden seguir degradant l'entorn natural i amagrint els recursos i s'han d'orientar a garantir els béns comuns i els serveis necessaris per a una vida digna per a les generacions actuals i les futures. És indispensable incorporar-hi una visió ecofeminista lligada al consum, als models de producció i al paper de les dones.

Les respostes coordinades a aquesta crisi multidimensional poden afavorir la construcció de sistemes que enforteixin la resiliència de les persones i les societats i els permetin assolir el seu potencial en dignitat, igualtat i benestar. Són necessaris sistemes i models que permetin construir societats més equitatives, inclusives i resilients. Per això, cal dedicar els recursos a accions que millorin les condicions de vida, com els sistemes de salut i de protecció social, i establir les bases i els mitjans per desenvolupar l'economia circular, ecològica i inclusiva.

La incorporació de la noció de ciutadania global i de l'EpTS suposa una gran oportunitat per cercar solucions i alternatives a aquests reptes globals i per refermar el paper de l'educació com a eina de canvi i transformació, orientada a la justícia social, el reconeixement i la solidaritat.

3. D'on venim

Antecedents

L'EpD ha estat un element constitutiu de la política de cooperació per al desenvolupament balear des dels seus començaments. En l'àmbit legal, la **Llei 9/2005, de 21 de juny, de cooperació per al desenvolupament de les Illes Balears**, que en l'article 9.2. estableix les seves prioritats, defineix l'EpD i la sensibilització social com «el conjunt d'accions que afavoreixen una millor percepció de la societat vers les causes i els problemes que afecten els països empobrits, i que estimulen la solidaritat i la cooperació actives amb aquests».

L'elaboració de plans estratègics de cooperació del Govern de les Illes Balears (GOIB) ha anat concretant la comprensió, la tipologia i l'enfocament de les iniciatives d'EpD establertes en la Llei. Així doncs, el **I Pla Director de Cooperació Balear 2008-2011** establí l'EpD com un dels tres àmbits d'actuació del GOIB i definia quatre prioritats: educació i conscienciació de la població sobre la situació dels països empobrits, coordinació amb l'Administració educativa, reforç de les capacitats dels agents de cooperació, i recerca en l'àmbit del desenvolupament, la divulgació de les iniciatives de la cooperació de les Illes i la transferència de coneixements sud-sud, sud-nord i nord-sud.

Aquest I Pla ja destacava com a particularitat de la cooperació balear el pes de les accions de sensibilització i EpD, encara que reconeixia la necessitat que aquestes accions tinguin una millor difusió i una major continuïtat en els processos educatius.

La importància atorgada a l'EpD es va traduir en l'elaboració d'un document estratègic específic per desenvolupar-la: **l'Estratègia d'Educació per al Desenvolupament de les Illes Balears 2011-2015**. L'Estratègia va establir els objectius i les línies d'actuació que la cooperació balear havia de posar en marxa en matèria d'EpD en el període de vigència del **II Pla Director 2012-2015**. Pretenia «articular els mecanismes necessaris per augmentar la solidaritat i la corresponsabilitat de la ciutadania balear en un món globalitzat» i contribuir a la «millora de la qualitat i l'impacte de les accions d'EpD desenvolupades pels diferents agents de la cooperació balear».

Malauradament, tant el II Pla Director com l'Estratègia d'Educació per al Desenvolupament es van produir en una etapa en la qual la cooperació balear, igual que el conjunt de la cooperació espanyola, va patir una disminució important dels

fons destinats a actuacions de desenvolupament.¹ Aquesta va ser una de les causes principals per les quals l'Estratègia d'Educació per al Desenvolupament 2011-2015 gairebé no es va arribar a implementar.

En el **Pla Director 2016-2019**, elaborat partint d'un procés participatiu de consulta i reflexió conjunta entre els agents de cooperació de les Illes Balears, també es va donar un espai rellevant a l'educació per al desenvolupament. Aquest III Pla pretenia «aprofitar la proximitat amb la ciutadania [pròpia de la cooperació descentralitzada] per posar l'accent en el suport a l'enfortiment de la societat civil, en la construcció de consciència crítica i en la millora de les capacitats de les entitats socials de desenvolupament». Els àmbits prioritaris de l'EpD durant el període de vigència del III Pla Director van ser definits pels agents de les Illes Balears presents en el procés participatiu: la sensibilització i el foment d'una consciència crítica, l'educació en l'àmbit formal, la comunicació per a la transformació social, el comerç just i la compra pública ètica.

La importància de l'EpD i la necessitat d'obtenir aprenentatges de les etapes prèvies es reflecteixen també en l'**Avaluació externa de quatre projectes tipus d'EPD en l'àmbit de l'educació formal**, que es va dur a terme l'any 2017. L'objectiu d'aquesta avaluació va ser identificar elements comuns quant a oportunitats, estratègies, eines i metodologies que possibilitessin l'aprenentatge sobre els processos que es duïen a terme a les Illes Balears i incorporar aquests aprenentatges als instruments i la pràctica de la DGC.

Finalment, el **IV Pla Director 2020-2023** incorpora una nova visió, l'EpTS, i estableix que és una de les prioritats del Pla, que es concreta en la realització d'una segona Estratègia. Dins el procés participatiu per elaborar aquest Pla Director, un dels punts de consens entre el conjunt d'actors va ser la necessitat de potenciar i recuperar l'EpTS com una de les línies estratègiques en la política de cooperació.

Evolució de l'EpD en els documents estratègics del GOIB

L'EpD ha anat evolucionant al llarg dels quatre plans directors de la cooperació balear en funció de les diferents visions del desenvolupament, l'educació, els valors i les actituds predominants, les temàtiques, les metodologies, etc., recollint la creixent complexitat existent i incorporant nous actors i formes d'acció.

Així doncs, el I Pla Director promou el coneixement crític dels problemes globals, el qüestionament dels valors i el model de desenvolupament del Nord, però no incorpora un enfocament que afavoreixi la identificació de les interconnexions i les implicacions de l'acció local amb la global. En els plans següents es va anar

¹ El pressupost executat pel GOIB el 2008 va ser de quasi 19,5 milions d'euros, mentre que el de 2015 no va arribar a 3 milions d'euros.

aprofundint en la interdependència i els nexes estructurals entre les realitats locals i les globals, entre el Nord i el Sud. D'aquesta manera, en l'Estratègia d'Educació per al Desenvolupament (2011-2015) ja apareix enunciat el principi de corresponsabilitat de la ciutadania global i la implicació entre l'acció local i la global. No obstant això, aquest enfocament no apareix desenvolupat entre els objectius i les línies estratègies de l'Estratègia.

De la mateixa manera, encara que el concepte de coherència de polítiques s'enuncia en alguns dels plans com una cosa desitjable cap a la qual s'ha de tendir, no ha estat fins al IV Pla Director quan ha esdevingut una prioritat i s'ha assumit l'objectiu estratègic d'aconseguir que l'EpTS sigui una política pública del GOIB.

Respecte a les metodologies pròpies de l'EpD, gairebé no han estat desenvolupades de manera específica en els diferents plans directors ni en l'Estratègia. L'Estratègia fa ressaltar la importància de les metodologies, però no prioritza l'ús de metodologies concretes com les afectives, les emocionals, les artístiques, etc. que han adquirit preponderància en etapes més recents de l'EpD. De la mateixa manera, la coordinació entre actors de l'EpD a les Illes Balears és una constant en tots els plans directors, però no és fins al darrer Pla que es posa més èmfasi en el foment d'estratègies de treball en xarxa i en la creació d'aliances amb altres organitzacions i moviments socials que també actuen en l'EpD.

Per acabar, cal esmentar que s'han produït canvis en les temàtiques que han prioritzat els processos d'EpD. Al llarg dels anys, els temes als quals s'ha donat prioritat han estat el respecte vers els drets humans, la cultura de pau, la convivència i el diàleg intercultural, el comerç just i el consum conscient, la defensa de la diversitat cultural, etc. No obstant això, els darrers anys, en els espais de debat que s'han generat a les Illes Balears a l'entorn de l'EpD han sorgit temàtiques i narratives noves que es van incorporant en l'àmbit de l'EpD a mesura que han anat evolucionant la reflexió, l'anàlisi i el pensament crític sobre el desenvolupament, les relacions globals i el concepte de ciutadania global.

A més del GOIB, molts altres actors institucionals de les Illes Balears han donat suport a iniciatives d'educació i sensibilització. En aquests àmbits, el recorregut és llarg en el temps i divers quant a la tipologia de les accions a les quals s'ha donat suport. Així, per exemple, d'ençà que es van constituir, el 1993, els fons insulars de Mallorca i Menorca i, el 1999, el d'Eivissa i Formentera han duit a terme una intensa tasca en l'àmbit de l'EpD. Igualment, des de la dècada de 1990 la UIB ha tingut un paper destacat en l'àmbit de l'EpD a les Illes Balears impulsant la formació, la recerca en EpTS i el desenvolupament de projectes d'innovació en EpD.

Per la seva banda, les ONGD, com a actors clau de l'EpD, segueixen tenint un paper central en la definició de les temàtiques, els enfocaments i els continguts en l'EpD. A les Illes Balears diverses ONGD han investigat i fet diagnòstics i propostes sobre l'EpD. Aquests espais han contribuït a promoure el debat i incorporar noves metodologies, temàtiques i actors en l'àmbit de l'EpD. S'han organitzat jornades de reflexió i elaboració de propostes a l'entorn de l'educació per part de diferents entitats.

Igualment, el Grup de Treball d'EpD del Consell de Cooperació, creat el 2008 i redinamitzat recentment, constitueix un espai dirigit a reflexionar i a fer propostes per millorar les pràctiques i les propostes educatives dels actors implicats en l'EpD.

Context actual de l'EpD a les Illes Balears

En el marc d'aquest procés de reflexió sobre l'EpD, durant els darrers quatre anys la DGC ha tingut un paper de lideratge destacat a l'hora de posar en marxa diferents espais de formació i discussió sobre l'EpTS a les Illes Balears. Hem de destacar, entre altres, les jornades sobre «Ciutadania global: una oportunitat per repensar l'educació» o «Transformar-se pel canvi social», adreçades a generar reflexió i propostes a l'entorn de l'EpD entre diferents actors de les Illes Balears. Aquest procés ha enriquit el debat a l'entorn de noves mirades sobre l'educació transformadora i ha estat clau a l'hora de preparar el camí per elaborar aquesta nova Estratègia d'EpTS.

Durant el procés d'elaboració de l'Estratègia s'han observat alguns elements que conflueixen en la posada en marxa d'una estratègia d'EpTS i hi donen suport. A continuació, presentam un resum d'alguns d'aquests elements:

Resum del diagnòstic

Els agents clau de l'EpTS a les Illes Balears coincideixen en les seves demandes i veuen la necessitat d'orientar les seves actuacions cap als principis, els valors, els enfocaments i les metodologies de l'EpTS. Hi ha un ampli consens sobre la necessitat de construir conjuntament processos d'EpTS, més encara en el context actual.

L'actual DGC s'orienta cada vegada més cap a la cerca de major coordinació entre els diferents actors de l'EpTS. Des del punt de vista institucional, la DGC aposta per impulsar la coherència de polítiques amb múltiples actors i nivells del GOIB i així afavorir un projecte de comunitat autònoma compromesa i sostenible i alineada amb l'Agenda 2030.

Existeixen experiències rellevants de treball en xarxa, sobretot en l'àmbit de l'educació formal, que cal tenir en compte com a bones pràctiques.

Els centres educatius mostren un compromís i un interès creixents vers els

enfocaments pedagògics cap als quals s'orienta l'EpTS. La trajectòria de treball dels centres participants en el Programa de Centres Educatius per la Ciutadania Global i Transformadora ha permès aprofundir en els aprenentatges basats en els principis i els valors de l'EpTS.

Els actors de l'EpTS disposen d'una gran quantitat de recursos educatius, didàctics, pedagògics, de sensibilització, etc., generats els darrers anys, que cal posar a disposició de tots els agents implicats en l'EpD: les ONGD, la UIB, els moviments socials, les comunitats educatives, els fons insulars, etc.

Els moviments ecologistes a les Illes Balears tenen una gran capacitat de mobilització i fan propostes innovadores sobre models de consum sostenible, seguretat alimentària i xarxes de producció agrícola, aspectes clau en els enfocaments i la visió de l'EpTS, i representen un valor afegit propi del context geogràfic balear.

Existeix un desconeixement significatiu sobre els processos d'EpTS que duen a terme els diferents actors a les Illes Balears, i encara més si feim referència als processos que desenvolupen actors que tradicionalment no han format part de l'EpD, com els moviments socials presents a les Illes Balears: feminisme, ecologia, drets LGTBI.

Les organitzacions i les institucions implicades sovint tenen dificultats per comunicar els resultats dels seus projectes i iniciatives. Existeixen punts dèbils en el disseny i en la posada en marxa de plans de comunicació eficaços i adaptats als mitjans.

Queda un important camí per recórrer en el camp del seguiment i l'avaluació de les accions d'EpTS. No són freqüents els espais per a la gestió del coneixement, la sistematització de les experiències, l'aprenentatge conjunt i la capitalització dels resultats assolits, de manera que tots els agents implicats es beneficiïn de les fites assolides per cada organització i institució.

Per acabar, hem d'assenyalar que el nou escenari sorgit a conseqüència de la COVID-19 afectarà, sens dubte, les pràctiques educatives que es duran a terme en l'educació formal i informal durant el període d'implementació de l'Estratègia. Qüestions com la gestió emocional de l'alumnat, l'ús dels espais exteriors i a l'aire lliure com a aliats del procés educatiu, el pes de les noves tecnologies, etc. adquiriran major rellevància en l'educació en general i en l'EpTS en particular.

4. Elements inspiradors de l'EpTS

De l'educació per a la ciutadania global (EpCG) a l'EpTS

El **concepte i la pràctica de l'EpD han anat evolucionant** en les darreres dècades en funció del context i els condicionants històrics del desenvolupament, la cooperació internacional i les relacions nord-sud, així com l'evolució dels actors i les seves maneres d'actuar. Aquests canvis han aportat nous punts de vista des dels quals mirar la realitat i pensar les **pràctiques de sensibilització i/o socioeducatives** que desenvolupen els actors de l'EpD. Així doncs, l'EpD ha anat canviant de denominació per adaptar a aquesta evolució la seva concepció, els seus valors predominants i les seves formes de veure la realitat.

L'EpTS ha agafat les aportacions de l'etapa anterior, l'EpCG, pel que fa a la necessitat d'educar les persones des d'un **pensament crític per assumir responsabilitats, impulsar processos d'autoconsciència i autoconeixement i actuar a favor de la transformació de la realitat.**

Partint d'això i en funció del nou context mundial, **l'EpTS es caracteritza, entre altres coses, per la incorporació de nous enfocaments i metodologies:** enfocaments local-global, politicopedagògics, amb diversitat de subjectes i agents i treball articulat en xarxa. Això comporta la participació d'actors i maneres de treballar nous.

L'EpTS que promou aquesta Estratègia està en línia amb aquesta nova visió de l'EpD que posa en el centre **la interdependència existent entre persones, societats i medi ambient, i promou agendes de desenvolupament comunes que vinculen l'acció local amb la global.**

En l'EpTS les reivindicacions socials, l'enfocament de drets humans, l'enfocament feminista i de sostenibilitat de les vides i el respecte i la protecció vers les diversitats adquireixen una importància especial, així com les metodologies amb les quals dur a terme les seves pràctiques educatives: pedagogies crítiques, participatives i socioafectives.

Concepte d'EpTS que assumeix aquesta Estratègia

Partint de la idea de ciutadania global impulsada per l'EpCG, l'EpTS que proposam impulsar els propers anys a les Illes Balears és un **procés d'aprenentatge dinàmic i crític** adreçat a fomentar que les **persones prenguin consciència** de les desigualtats existents i del seu paper com a **ciutadans globals**, s'empoderin i esdevinguin **protagonistes** de la transformació de la realitat, tant respecte al seu entorn com a la pròpia vida i al planeta.

Aquesta Estratègia aposta per l'**eliminació de les desigualtats** que existeixen en diferents àmbits i nivells, per la **solidaritat**, la identificació i el **reconeixement de les diversitats**, i pel foment de la **participació** activa i democràtica de persones i col·lectius, i es fonamenta en la **interdependència i ecodependència entre l'acció local i la global**.

Enfocaments de l'Estratègia d'EpTS

En línia amb la visió de l'EpTS que hem esmentat anteriorment, hi ha un cert consens entre els actors del sector a les Illes Balears a l'entorn dels enfocaments que cal assumir per fer front als reptes als quals vol donar resposta l'EpTS. Alguns estan àmpliament desenvolupats en el **IV Pla Director de Cooperació per al Desenvolupament de les Illes Balears**; altres, tot i que no hi estan recollits

explícitament, són coherents amb els que s'enuncia en el Pla. Aquests enfocaments pretenen ser una guia per orientar les actuacions que es posaran en marxa en el marc de l'Estratègia durant els propers anys.

Enfocaments politicopedagògics

Cal posar l'atenció en els enfocaments que desenvolupen habilitats, actituds i valors que promouen el **qüestionament, la reflexió, la recerca, el posicionament i l'acció** vers una realitat complexa i canviant que genera processos de conscienciació crítica individual i col·lectiva. El paper de les subjectivitats i dels àmbits relacional i emocional és central en la generació d'aquest procés de reflexió, qüestionament i acció.

Enfocament local global

Un cop coneguda l'estreta interdependència i ecodependència entre persones, societats, cultures i ecosistemes, és clau promoure agendes comunes que vinculin l'acció local i la global. Per això, cal **desenvolupar la capacitat d'informar-se sobre les realitats d'ambdós contextos, interpretar-les, comprendre-les, viure-les i proporcionar-hi formació**. Amb aquest aprenentatge, es poden abordar els problemes actuals de manera integrada i àmplia, establint relacions causa-efecte, interconnexions i implicacions entre els esdeveniments locals i els globals i elaborant un discurs constructiu que integri les diferents realitats.

Segons Gema Celorio (2018) «Aquest enfocament ens convida a abandonar la mirada nord/sud per parlar de "suds" globals i "nords" globals, no tant des d'un punt de vista geogràfic, sinó per fer referència a realitats compartides. Des de la mirada de l'enfocament local, els "suds" són les societats, d'aquí i d'allà, que viuen igualment els efectes negatius del sistema capitalista, patriarcal i neoliberal»

Enfocament de drets humans

El **compromís amb la promoció i la protecció dels drets humans és la base de la política de cooperació balear**. Abordar aquest enfocament des de l'EpTS significa contribuir a enfortir les capacitats dels titulars de drets perquè puguin plantejar les seves reivindicacions i necessitats, així com les dels titulars d'obligacions perquè en garanteixin la protecció, la promoció i el compliment, duent a terme accions preferents cap als grups vulnerats o exclosos de la societat i promovent el respecte cap a la diversitat cultural.

Igualtat de gènere

Incorporar l'enfocament de gènere en tots els processos d'EpTS és clau per promoure la transformació de les condicions que causen i reproduïxen la desigualtat de les dones i les nines i les violències masclistes.

Aquesta Estratègia assumeix l'enfocament de gènere com una qüestió imprescindible per a una educació crítica i transformadora. Aquest enfocament, en el qual hi ha subjacent l'agenda feminista, té la finalitat d'incidir en una EpTS que qüestionï el model dominant: patriarcal, androcèntric, etnocèntric i heteronormatiu.

Tal com assenyala el IV Pla Director, cal promoure un enfocament que abordi les causes estructurals de la desigualtat de gènere des d'una mirada feminista i descolonial des de la qual s'articulin noves pràctiques per cercar models diferents del dominant i discursos nous que defugin el caràcter simplista de les mirades imposades des d'occident sobre les dones del sud. Per això, és necessari analitzar i desconstruir les nostres actituds i visions del món influïdes pel model dominant, tant en el pla personal, en el nostre entorn més proper, com les que es produeixen en l'àmbit global.

Reconeixement de les diversitats

Relacionat amb el que hem exposat anteriorment, amb aquest enfocament es pretén generar processos d'identificació i reconeixement d'**identitats múltiples i variables incorporant-hi les reivindicacions d'igualtat i el reconeixement de drets**. En línia amb el IV Pla Director, l'Estratègia proposa impulsar la visibilitat de la diversitat sexual i de gènere a través d'un procés de debat i reflexió per integrar-la de manera més decidida en accions i planificacions futures.

Així mateix, es proposa abordar les desigualtats i la diversitat des d'un enfocament d'interseccionalitat que afavoreix la **conscienciació sobre les múltiples dimensions de les relacions socials i de les persones** (edat, gènere, processos de racialització, situació econòmica, diversitat funcional...) de manera contextualitzada, i permet abraçar tota la complexitat de la persona com quelcom valuós i desitjable.

Sostenibilitat ecològica

Incorporar-hi l'enfocament de sostenibilitat ecològica suposa impulsar processos de construcció de ciutadania crítics que qüestionin el model actual de producció i consum. Significa repensar i remodelar la manera en què generam riquesa esgotant recursos naturals no renovables, en què ens movem i vivim i en què menjam, per restaurar les nostres economies –cosa encara més important després de la crisi

provocada per la pandèmia i el canvi climàtic- i construir societats resilents i solidàries.

L'Estratègia fomentarà la participació ciutadana en iniciatives que promouen la **responsabilitat compartida** i **l'organització col·lectiva** que tendeixen a construir un paradigma nou amb la vida en el centre i d'ús de recursos que sigui socialment equitatiu, econòmicament resistent i ambientalment saludable.

Principis

En línia amb el IV Pla Director de Cooperació per al Desenvolupament, aquesta Estratègia aposta per ser implementada partint dels principis de **coherència de polítiques, construcció conjunta de coneixement i aprenentatge, i transparència.**

Coherència de polítiques

L'EpTS s'emmarca en el compromís del GOIB de caminar cap a la coherència de polítiques per contribuir a un món més equitatiu i sostenible seguint el full de ruta marcat per l'Agenda 2030 i els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS). Aquest fet exigeix caminar cap a polítiques públiques alineades i coherents entre si que afavoreixin un projecte responsable, compromès i sostenible per a les Illes Balears.

En el marc de l'EpTS cal avançar cap a una **major coherència de les polítiques sectorials**, especialment de les **polítiques públiques socioeducatives**. Aquest fi és una aposta clara d'aquesta Estratègia i està basat en el compromís de la DGC d'avançar en la promoció d'una educació transformadora en els àmbits del GOIB que hi estan vinculats.

Cultura d'aprenentatge, generació i comunicació del coneixement

L'Estratègia fomentarà la creació d'espais de treball en equip per generar, revisar, adequar i comunicar l'Estratègia i els projectes que se'n derivin de manera compartida i participada pels diferents agents implicats. Promourà l'aprenentatge continu i, per tant, la millora de la qualitat a través de l'avaluació i el seguiment com a elements clau per crear coneixements i lliçons apreses que cal reproduir. Es compartiran els aprenentatges sorgits del seguiment i les avaluacions que es duguin a terme en l'àmbit de l'Estratègia.

Transparència

En línia amb el IV Pla Director, aquest principi es basa en la voluntat i la responsabilitat de socialitzar i retre comptes obertament sobre l'aposta que es fa amb aquesta Estratègia davant els diferents actors implicats.

Metodologies

Des del punt de vista dels procediments o metodologies, el context actual de l'EpTS ens planteja revisar les metodologies que es proposen en els processos d'EpTS i adequar-les al públic al qual ens adreçam i als canvis que volem promoure.

L'Estratègia impulsarà l'ús de metodologies, procediments i eines que estimulin la creativitat i permetin analitzar la realitat des de perspectives diferents.² En aquest sentit, prioritza les **metodologies participatives i socioafectives** que connecten amb les necessitats i els interessos de les persones i hi promouen la voluntat de transformació. S'impulsaran les metodologies orientades al desenvolupament d'habilitats com el pensament crític, l'empatia, la capacitat d'argumentació, de mediació i negociació i la descodificació d'imatges i missatges que vulneren drets o promouen missatges d'odi, entre altres.

Les **metodologies socioafectives** cerquen desenvolupar l'empatia, el sentiment de correspondència amb altres persones i col·lectius, fomentar la seguretat i la confiança en un mateix i enfortir l'habilitat comunicativa verbal i no verbal. Aquestes metodologies conviden a potenciar el valor del riure, el joc, el teatre, la música i l'humor com a pedagogies transformadores.

Per la seva banda, entre les metodologies **participatives** es promouran propostes basades en l'aprenentatge servei que combinen processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat articulats en què les persones participants es formen treballant sobre necessitats existents amb l'objectiu de millorar i transformar el seu entorn.

Des de l'enfocament de construcció i aprenentatge col·lectius que promou l'Estratègia, aquest procés d'incorporació de noves metodologies comportarà l'acompanyament i l'enfortiment de capacitats dels actors implicats en l'EpTS per anar avançant en aquest procés.

² Val la pena aclarir al respecte que amb *metodologia* ens referim al marc del treball educatiu que en aquesta Estratègia té un component polític i pedagògic. Aquesta metodologia es pot concretar en mètodes (per exemple, una sistematització), procediments (per exemple, els passos/la seqüència d'una formació) i eines (per exemple, un diagrama de Venn, una presentació amb metàfores, etc.). És important que hi hagi coherència entre la metodologia i els procediments i les eines que serveixen per concretar aquesta metodologia.

Finalment, cal esmentar la importància de les **noves tecnologies** com a eina de treball que, en contextos de crisi i de canvi, ens permet arribar a més col·lectius i a un públic diferent, la qual cosa és encara més rellevant en el context actual de la COVID-19.

5. Qui som

Aquesta Estratègia ha estat impulsada per la DGC, però neix amb **vocació de servir de guia i orientació perquè les institucions públiques i la societat civil organitzada de les Illes Balears s'hi sumin i s'articulin a l'entorn d'aquesta Estratègia**, amb el propòsit que persegueix l'EpTS de contribuir conjuntament a la transformació social.

Institucions públiques

Pel que fa a les **institucions públiques balears**, la DGC té el compromís d'avançar en la promoció d'una educació transformadora en els **àmbits del GOIB** que hi estan vinculats.

Consideram rellevant promoure la difusió en tots els nivells del sistema educatiu balear dels valors i els enfocaments que inspiren el model de ciutadania global de l'EpTS, de manera que el currículum educatiu balear els incorpori en els diferents cicles educatius.

Amb algunes institucions públiques balears, com la **Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa**, ja existeix una trajectòria consolidada de treball conjunt amb la DGC a través del **Programa de Centres Educatius per a la Ciutadania Global i Transformadora**, en el qual participen diferents centres educatius de les Illes Balears. En aquest sentit, l'Estratègia aprofundirà en el treball duit a terme amb aquesta direcció general en el marc del Programa i fomentará sinergies i espais de diàleg amb altres direccions generals adscrites a la Conselleria d'Educació.

Des del principi de coherència de polítiques, la DGC promourà també la incorporació d'altres **instàncies del GOIB per construir nous marcs de treball en els quals avançar en processos d'EpTS**. Amb això cercam afavorir el diàleg i la col·laboració a l'hora de perseguir objectius comuns del GOIB, elaborant marcs polítics generals sobre educació transformadora, compartint diagnòstics, harmonitzant sistemes

d'informació o afavorint instàncies de coordinació. Partint d'aquesta base, durant el desenvolupament d'aquesta Estratègia, fomentarem iniciatives de diàleg i coordinació amb diferents institucions públiques, amb les quals existeixen espais comuns de treball, amb la finalitat d'avançar en l'assoliment de les fites plantejades.³

Igualment, afavorirem l'articulació i construcció conjunta de processos socioeducatius d'EpTS amb els **fons insulars**, que han exercit un important paper en el desenvolupament d'iniciatives d'educació i sensibilització a les Illes Balears. Els fons insulars han duit a terme una intensa tasca en l'àmbit de l'EpD d'ençà que es van constituir en la dècada de 1990 fins a l'actualitat. El camí recorregut ha estat enriquidor i generador d'aprenentatges i, des d'aquest rol tan rellevant que han exercit i exerceixen, volem reforçar línies de treball en les quals ja existeixen sinergies clares, així com avançar en possibles iniciatives noves en les quals conflueixen els fons insulars i la DGC.

Per la seva banda, els **municipis** són agents clau en l'EpTS per la seva proximitat a la ciutadania i la seva capacitat per promoure la participació i la implicació ciutadanes. Els ajuntaments tenen punts forts relacionats amb el fet que coneixen millor la realitat de la ciutadania, la capacitat per gestionar amb major proximitat i la possibilitat de vertebrar accions socioeducatives i de sensibilització locals que els fan actors destacats en processos d'EpTS. Des de l'Estratègia volem reforçar aquestes capacitats dels municipis afavorint iniciatives de treball conjunt. La coordinació amb els fons serà clau perquè les accions de la DGC arribin també a l'àmbit municipal.

Igualment, des de la dècada de 1990 la **UIB**, a través de l'**Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat (OCDS)**, ha tingut un paper destacat en l'àmbit de l'EpD a les Illes Balears a través d'accions de formació, recerca en educació per a la transformació social i desenvolupament de projectes d'innovació en EpD. Entre les accions que du a terme actualment l'OCDS trobam els programes de mobilitat internacional, els intercanvis d'experiències i especialització en cooperació al desenvolupament, els programes de formació, sensibilització, recerca i innovació en cooperació al desenvolupament, la convocatòria d'accions d'educació per a la ciutadania global i les convocatòries d'ajudes per a projectes de cooperació universitària al desenvolupament.

³ Direcció General de Drets i Diversitat, Direcció General de Sobirania Alimentària, Direcció General d'Espais Naturals i Biodiversitat, Direcció General d'Energia i Canvi Climàtic, Direcció General de Residus i Educació Ambiental, Direcció General de Participació i Voluntariat, Direcció General de Turisme, Direcció General d'Infància, Joventut i Família, Direcció General d'Esports, Direcció General de Transports, Institut Balear de la Dona, Institut d'Indústries Culturals, Delegació de Cultura, IB Jove, Consell Econòmic i Social, Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar.

La UIB, que és un actor clau a l'hora de promoure els valors, els enfocaments i els principis que proposa l'EpTS, té un paper fonamental en la creació de pensament crític en la comunitat universitària i en la incorporació dels principis i els valors del desenvolupament sostenible, inclusiu i igualitari en els seus plans d'estudis. Forma part de la seva identitat el fet de liderar el canvi social, perquè té la capacitat per preparar professionals que siguin capaços de comprometre's amb el món on viuen, posant els seus coneixements i el seu compromís al servei d'una ciutadania global més justa i equitativa.

Societat civil organitzada

En aquesta nova etapa de l'EpD que volem impulsar a les Illes Balears són clau tant la incorporació de nous actors com la promoció del treball en xarxa amb els diferents moviments socials i culturals perquè s'hi integrin com a actors rellevants. Partint de la mateixa conceptualització de l'EpTS, és necessari avançar cap a formes de treball compartit entre els actors tradicionals de l'EpD, fonamentalment les ONGD, i els nous actors socials, conformant aliances els objectius comuns de les quals s'orientin cap a una ciutadania global sostenible i equitativa. Aquest treball conjunt permetrà aprofundir en la integralitat dels processos socioeducatius i en la mirada inter i ecodependent entre la realitat local i global.

Les **ONGD** han estat tradicionalment els principals actors de la societat en els processos de l'EpD i tenen un paper central en la definició dels enfocaments, els continguts i les temàtiques de l'EpTS. El seu paper en l'educació transformadora es basa en les potencialitats de mobilització social, la seva capacitat per articular-se amb altres col·lectius, la seva experiència per millorar i facilitar la comprensió de la ciutadania sobre els problemes del desenvolupament i la seva capacitat d'incidència sobre la presa de decisions del conjunt dels agents de desenvolupament. A les Illes Balears, les ONGD que tenen la seu principal a les illes i les ONGD estatals i internacionals que hi tenen delegacions han duit a terme durant dècades una feina destacada d'incidència política, sensibilització i mobilització de recursos i persones, a més de proposar discursos polítics adreçats a generar una ciutadania compromesa i responsable. L'Estratègia cerca reforçar el treball i l'articulació d'accions amb les ONGD de les Illes Balears facilitant l'enfortiment de les capacitats de les persones i les organitzacions, així com la creació d'aliances que possibilitin avançar realment cap a la transformació social, creant el debat, el coneixement en conjunt, el treball en xarxa i la confiança mútua necessària entre tots els agents implicats en l'EpTS.

Un altre actor de la societat civil organitzada és la **Coordinadora d'ONGD de les Illes Balears**, la CONGD-IB, que actualment és l'única xarxa d'entitats del sector de la

cooperació al desenvolupament a les Illes Balears. La CONGD-IB, en el seu paper de representació, coordinació i implementació d'actuacions de cooperació al desenvolupament i EpD, és un actor rellevant en la creació d'espais per difondre i compartir experiències i pràctiques socioeducatives, promoure el treball en xarxa o avançar en la sistematització d'experiències i bones pràctiques que permetin obtenir aprenentatges i incorporar innovacions en futures actuacions.

Com s'ha esmentat al llarg de l'Estratègia, els reptes de l'EpTS han de ser abordats per una diversitat d'actors amb agendes organitzades, comunes i amb impuls transformador. En aquest sentit, els processos socioeducatius i la seva evolució són clau. Per això, s'ha de comptar amb el consens i el suport de molts agents que se sumin als tradicionals del sector. Així doncs, volem incorporar a aquest repte transformador les **associacions feministes, les associacions de lluita pels drets de les persones del col·lectiu LGTBI, els moviments ecologistes, les associacions veïnals, l'economia social, les xarxes de productors agroecològics i grups de consum, les associacions culturals** de les diferents disciplines artístiques, etc. L'EpTS requereix estratègies i **accions coordinades, plurals i àmplies entre subjectes i sabers diversos**.

Finalment, cal esmentar un altre actor clau de l'EpTS: els **mitjans de comunicació de les Illes Balears** com a generadors d'opinió pública. Atès que fins ara és un actor que no ha tingut una participació destacada en processos d'EpTS, sinó que hi ha participat amb caràcter puntual, malgrat el seu alt potencial en sensibilització, en el marc d'aquesta Estratègia promourem i afavorirem aliances i relacions de col·laboració permanent entre la DGC, la societat civil organitzada i els mitjans de comunicació.

Subjectes i col·lectius protagonistes dels processos i les accions d'EpTS d'aquesta Estratègia

Volem impulsar una Estratègia que permeti al conjunt d'actors caminar cap a una **ciutadania balear** cada vegada més conscient de la necessitat de resoldre col·lectivament els problemes comuns. Una **ciutadania informada i empoderada** a partir de les iniciatives de les organitzacions de la societat civil, les institucions públiques i el sector educatiu té un paper fonamental a l'hora de fer front als **reptes globals i formar part de la construcció d'alternatives coherents amb la transformació que es vol aconseguir**.

En la societat balear hi ha cada dia més persones interessades en els problemes i els reptes que actualment té el planeta, però que necessiten dur a terme processos

d'aprenentatge més profunds que els permetin iniciar accions de major participació i mobilització social. Aquestes persones són actors amb un important potencial transformador.

Si connectam aquesta qüestió amb l'existència a les Illes Balears de nombroses iniciatives culturals, de lleure i temps lliure organitzades en l'àmbit municipal, consideram que és possible avançar en aquests processos d'aprenentatge i educació transformadora més profunds i de major impacte entre la ciutadania en dotar aquestes actuacions dels enfocaments i els valors que promou l'EpTS. En aquest sentit, la coordinació entre la DGC, els fons insulars, els municipis i les ONGD és clau per desenvolupar aquest àmbit de treball.

Comunitats educatives

En línia amb les aspiracions de les comunitats d'aprenentatge, en el conjunt de la ciutadania balear, les **comunitats educatives** formades per alumnat, professorat, AMIPA, equips directius dels centres i, en sentit ampli, l'entorn educatiu **són subjectes protagonistes d'aquesta Estratègia**.

La incorporació de la noció de ciutadania global en l'àmbit educatiu obre oportunitats per cercar propostes i alternatives als reptes globals i **per reafirmar el paper de l'educació com a eina de canvi i transformació**, orientada a la justícia social i la solidaritat.

Degut a la composició de la societat balear actual, les seves comunitats educatives són cada vegada més plurals i heterogènies i hi conflueixen valors i cultures diversos, la qual cosa suposa una valuosa oportunitat per abordar els reptes als quals aspira l'EpTS. Des d'aquesta Estratègia volem promoure centres educatius que avancin en el procés de transformació cap a entorns col·laboratius d'aprenentatge mitjançant processos d'EpTS crítics, creatius i integradors, que fomentin la participació i la interacció amb l'entorn i impulsin processos d'autoconsciència i autoconeixement de les persones, perquè siguin protagonistes de les transformacions que s'ambiciona aconseguir.

6. Mapa estratègic

El mapa estratègic és una eina que recull de manera visual i integral els principals elements que conformen l'EpTS del GOIB i que es configura a l'entorn de tres nivells jeràrquics diferenciats, però estretament vinculats:

Nivell 1. Visió i impacte desitjat. Reflecteix la visió de l'EpTS que es vol promoure i en darrera instància mostra els canvis rellevants a llarg termini que es volen aconseguir en la ciutadania de les Illes Balears i que guien el GOIB en aquesta nova estratègia.

Nivell 2. Agenda Estratègica 2023. Hi apareixen reflectits els grans resultats concrets que es volen aconseguir amb la nova estratègia del GOIB. Són les metes o canvis prioritaris als quals orientar els esforços i recursos en els tres propers anys. Per a cada punt de l'Agenda s'estableixen indicadors concrets i mesurables, en forma de fites clau o simbòliques que s'han d'assolir en aquest període.

Nivell 3. Línies estratègiques de millora. Per poder contribuir a fer realitat l'Agenda Estratègica 2023, el GOIB estableix sis línies de treball estratègiques pròpies que es compromet a impulsar posant en marxa processos educatius coherents amb la visió de l'EpTS, aportant recursos i promovent l'enfortiment de capacitats i una major interrelació entre els actors clau. Totes aquestes sis línies estratègiques contribueixen, de manera conjunta, a assolir les tres metes definides.

Visió de l'EpTS

L'EpTS cerca la construcció d'una ciutadania global crítica, responsable i compromesa, individualment i col·lectiva, mitjançant processos d'aprenentatge dinàmics i crítics que facilitin que les persones s'empoderin i siguin protagonistes de la transformació de la realitat construint una societat més justa, democràtica, diversa i equitativa en un ambient sostenible.

Agenda Estratègica 2023

Meta estratègica 1
Impulsar processos socioeducatius continus, creatius i transformadors.

Meta estratègica 2
Capacitar les persones, les organitzacions, les institucions i els moviments socials implicats en els processos de l'EpTS.

Meta estratègica 3
Fomentar l'EpTS com a política pública del GOIB.

Línies estratègiques de canvi

LE 1
Impulsar processos educatius en l'àmbit formal, no formal i informal en què els subjectes són protagonistes.

LE 2
Promoure la sensibilització, la mobilització i la participació social d'una ciutadania compromesa amb els drets humans, la diversitat i el respecte al medi ambient.

LE 3
Garantir que es compta amb els recursos, els instruments i les eines que permetin aconseguir les metes estratègiques de manera adequada.

LE 4
Promoure la generació de capacitats en els diferents actors del sector a les Illes Balears.

LE 5
Facilitar espais de concertació i coordinació entre agents clau que generin treball en xarxa i corresponsabilitat, així com processos continus d'innovació, aprenentatge i millora contínua.

LE 6
Fomentar un major protagonisme de les institucions públiques per promoure l'EpTS com una política pública, des d'un enfocament de coherència de polítiques.

Nivell 1. Impacte desitjat

Una ciutadania global crítica, responsable i compromesa, en l'àmbit individual i col·lectiu, que generi una societat més justa, diversa i equitativa en un entorn ambientalment sostenible.

Nivell 2. Agenda Estratègica 2023

L'Agenda Estratègica reflecteix el valor que es vol crear amb el desenvolupament de la nova estratègia d'EpTS i marca les metes prioritàries que es volen aconseguir i que permetran valorar l'eficàcia dels processos desplegats en els propers tres anys. Per a cada meta de l'agenda s'estableixen indicadors concrets i mesurables en forma de fites clau i simbòliques que s'han d'assolir en aquest període.

L'Agenda es compon de tres aspectes estratègics concrets sobre els quals la DGC proposa enfocar esforços, recursos i actuacions en els propers anys. D'aquesta manera, l'Agenda haurà d'influir en les accions i els plans del conjunt d'actors clau identificats en el marc de l'EpTS, i condicionar-los.

META 1. Impulsar processos socioeducatius continus, creatius i transformadors

Volem promoure processos socioeducatius que posin de manifest la **inter- i ecodependència del món actual**, les causes estructurals de la desigualtat, els

privilegis i les opressions, i els impactes locals i globals dels problemes i de les lluites, i que promoguin la gestió col·lectiva de solucions comunes.

D'aquí deriva la nostra pretensió d'impulsar processos dinàmics, oberts als canvis que es van produint en el context internacional i capaços d'incorporar noves visions i narratives que generin en les persones **qüestionaments, recerques, posicionaments i acció vers la nostra societat i el nostre planeta**. Aquests processos requereixen pedagogies participatives i socioafectives que integren les subjectivitats, l'àmbit relacional i l'educació emocional, i en què els **plantejaments estètics, artístics i afectius adquireixen una centralitat major**.

Finalment, necessitam **un àmbit d'actuació que superi el marc educatiu**, per la qual cosa se'ns planteja el repte d'articular les nostres actuacions amb altres actors educatius i moviments socials i culturals amb capacitat per a la sensibilització i la incidència política.

META 2. Promoure capacitats en les persones, les organitzacions, les institucions i els moviments socials implicats en els processos de l'EpTS i impulsar processos de coordinació, treball en xarxa i de generació d'aprenentatges conjunts

Consideram que per posar en marxa processos d'educació transformadora en el context de les Illes Balears es requereix **la generació d'espais de formació, coordinació, recerca i creació de xarxes i aliances dels diferents actors implicats**. En aquesta nova etapa, és clau la **incorporació de nous actors i la promoció del treball en xarxa amb els diferents moviments socials** (feminismes, ecologisme, drets LGTBI, etc.) **i culturals** perquè s'hi integrin com a actors rellevants. Alhora necessitam facilitar l'enfortiment de capacitats de les persones, les organitzacions i els moviments locals en els enfocaments, les metodologies i les maneres d'establir aliances que possibilitin avançar realment cap a la transformació social. El nostre punt de partida ens orienta a formar-nos en la incorporació de l'enfocament **de drets i de gènere, que inclou també la mirada ecofeminista de les cures**, que també ens faciliten una mirada interseccional i de reconeixement de les diversitats.

Finalment, hem d'analitzar la nostra experiència i aprendre-hi, per la qual cosa **dedicar esforços a la generació i la sistematització del coneixement i els aprenentatges** en educació transformadora constitueix un element clau per anar creant el debat, les propostes conjuntes i la confiança mútua que es requereix entre tots els agents implicats en la construcció d'una educació transformadora.

META 3. Fomentar l'EpTS com a política pública del GOIB

Per construir una ciutadania conscient, empoderada i responsable individualment i col·lectiva, tenim el convenciment que cal superar les tendències cap a la compartimentació de les polítiques públiques i **avançar cap a una major coherència de les polítiques** sectorials, especialment de les polítiques públiques educatives.

Aquesta cerca de major coherència és una aposta clara d'aquesta Estratègia i es basa en el **compromís de la DGC** d'avançar en la promoció d'una educació transformadora en els àmbits del GOIB que hi estan vinculats. **Cercam afavorir el diàleg i la col·laboració** a l'hora d'enfrontar objectius comuns del GOIB, elaborant marcs polítics generals sobre educació transformadora, compartint diagnòstics, harmonitzant sistemes d'informació o afavorint instàncies de coordinació. Així mateix, **generar una cultura favorable a la coherència de polítiques** exigeix comptar amb persones conscients d'aquesta problemàtica i formades en algunes qüestions especialment rellevants vinculades als reptes del desenvolupament i als valors i als principis d'una educació transformadora.

Nivell 3. Línies estratègiques

Per poder contribuir a fer realitat les metes estratègiques 2023, s'estableixen sis línies estratègiques que la DGC es compromet a impulsar i dur a terme en estreta col·laboració amb actors clau.

Línia estratègica 1. Impulsar processos educatius en l'àmbit formal, no formal i informal en què els subjectes són protagonistes

Partim de la **importància que té l'educació**, en un sentit ampli, **a l'hora de conformar una ciutadania més conscient** dels problemes globals i de les seves causes estructurals i que, per tant, pugui comportar-se de manera responsable exigint els canvis necessaris o donant-hi suport.

Som conscients que no és vàlida qualsevol manera de fer i de treballar en educació i d'aquí la nostra aposta per continuar el procés d'integració de l'EpTS en el model educatiu de les Illes Balears orientant les intervencions cap a processos que permetin **aprofundir en enfocaments integradors i integrals amb metodologies que estimulin la creativitat i el protagonisme dels subjectes participants**. Consideram que és important traslladar el relat i la dissertació transformadora de l'EpTS al barri, a les plataformes de comunicació, als moviments socials i a les col·lectivitats socials, econòmiques polítiques i culturals en què realment es materialitzaran aquestes transformacions socials.

Actuacions prioritàries 2021-2023

- I. Consolidar el Programa de Centres Educatius per a la Ciutadania Global i Transformadora, d'ara endavant, «Programa», establint sistemes de seguiment pròxim del Programa; incrementant la formació del personal docent dels centres educatius; organitzant trobades entre professorat, equips directius dels centres i ONGD; avançant en l'articulació del Programa amb les xarxes dels fons; difonent i visibilitzant el Programa entre tota la comunitat educativa de les Illes Balears, entre altres actuacions.
- II. Facilitar al professorat materials didàctics i recursos educatius que responguin als enfocaments proposats en aquesta Estratègia, i difondre adequadament els materials perquè siguin accessibles a un gran nombre de professors.

- III.Reforçar el treball de les ONGD especialitzades en intervencions d'educació formal: donar suport a ONGD que presentin iniciatives educatives multiactor en la comunitat educativa en les accions dutes a terme (equips directius, AMIPA, professorat, etc.).
- IV.Promoure que les iniciatives d'EpTS en l'àmbit formal es diversifiquin quant a context geogràfic i cicle educatiu.
- V.Impulsar actuacions en l'àmbit no formal i informal que s'orientin a promoure processos socioeducatius transformadors i donar-hi suport. Per exemple, promoció de trobades interculturals entre joves en espais d'oci, centres cívics, casals, agrupacions, etc.; implementació d'activitats d'EpTS d'àmbit municipal, en col·laboració amb ajuntaments; ús crític i creatiu de xarxes amb comunitats empobrides i marginalitzades, entre altres.

Línia estratègica 2. Promoure la sensibilització, la mobilització, la participació social i la incidència política d'una ciutadania compromesa amb els drets humans, la diversitat, el respecte al medi ambient i la igualtat de gènere

Volem impulsar accions de sensibilització que avancin cap a propostes **mobilitzadores i d'incidència social** que amplii la presència dels **valors, els enfocaments i les metodologies de l'educació per a la transformació social** «al carrer», més enllà del sector de la cooperació, amb la implicació i els esforços d'un nombre ampli de persones i col·lectius de les Illes Balears. Aquestes accions requereixen el treball conjunt dels moviments socials i culturals presents a les illes, les organitzacions de desenvolupament i les institucions públiques. A més, som conscients de la necessitat de desenvolupar maneres noves de comunicar i d'incorporar-hi narratives noves que ens acostin a la ciutadania i contribueixin al canvi i a la transformació social.

Actuacions prioritàries 2021-2023

- I.Consolidar el Festival Altres Cinemes (FAC).
 - a. Estendre el FAC a municipis de la part forana de Mallorca i a les altres illes.
 - b. Institucionalitzar el Festival per garantir-ne la permanència.

II. Impulsar la comunicació per al desenvolupament i per a la transformació social com a qüestió imprescindible per a la sensibilització, la mobilització i la participació social de la ciutadania.

- a. Incrementar l'ús de les xarxes socials.
- b. Col·laborar amb mitjans de comunicació per informar/sensibilitzar.
- c. Millorar la comunicació de la DGC.
- d. Impulsar iniciatives d'EpTS en col·laboració amb la xarxa pública de Radiotelevisió de les Illes Balears (IB3), la premsa local, la premsa i les ràdios comunitàries, etc.

III. Promoure i fomentar les actuacions de sensibilització i mobilització i la participació social des de la mateixa DGC en col·laboració amb altres actors.

IV. Establir anualment una sèrie de línies temàtiques concretes que s'han de prioritzar en les accions de sensibilització (sobirania alimentària, Mediterrània, etc.) en el marc de l'Agenda 2030.

V. Reforçar i difondre l'enfocament local/global d'acord amb el nou context provocat per la pandèmia de la COVID-19.

Línia estratègica 3. Garantir que es disposa dels recursos, els instruments i les eines que permeten un assoliment adequat de les metes estratègiques, així com el treball coordinat amb altres direccions i àmbits locals

Som conscients de la necessitat de dedicar recursos i possibilitar eines flexibles i obertes **que assegurin l'assoliment de les metes d'aquesta Estratègia**, la qual cosa comporta canvis en els procediments i els instruments de gestió dels recursos per facilitar els processos que es volen generar. Igualment, afavorirem la posada en marxa d'eines pràctiques de planificació, revisió, mesurament de resultats i impacte i, en definitiva, de millora contínua.

Actuacions prioritàries 2021-2023

- I. Garantir que el pressupost anual assignat a l'EpTS s'alinea amb el que s'estableix en el Pla Director 2020-2023.

- II. Adaptar la normativa, la convocatòria, els formularis i els instruments de valoració als enfocaments, les metodologies i les línies d'actuació nous de l'Estratègia d'EpTS.
- a. Promoure convocatòries bianuals que permetin aplicar els processos educatius.
 - b. Establir modalitats específiques/convocatòries d'intervencions (àmbit formal/Programa, sensibilització, innovació, nous actors i moviments socials...).
- III. Dotar les actuacions directes de la DGC de recursos adequats: pressupost específic, personal, reconeixement per enfortir la visió conjunta dins la DGC, així com el treball coordinat amb altres direccions i àmbits locals.
- IV. Establir un pressupost específic per dur a terme processos de sistematització, avaluació i difusió de bones pràctiques en EpTS.

Línia estratègica 4. Promoure la generació de capacitats entre els diferents actors del sector a les Illes Balears

En els propers tres anys, promourem actuacions que incrementin el **desenvolupament de les nostres capacitats, habilitats i destreses** per incorporar-hi els diferents enfocaments i metodologies de l'EpTS alhora que els de la resta dels actors implicats en aquest sector. Igualment, necessitam **enfortir l'agència educativa de les entitats de les Illes Balears que participen en l'EpTS** contribuint a consolidar equips de treball que planifiquen, avaluen i aprenen de les seves pràctiques d'EpTS.

Actuacions prioritàries 2021-2023

- I. Impulsar la posada a la disposició del sector d'un banc de recursos en línia d'EpTS en col·laboració amb els actors educatius clau i les entitats.
- II. Elaborar guies temàtiques/sectorials, bones pràctiques, experiències per a consulta en línia o descàrrega de documents.
- III. Elaborar cada any un pla de formació interna (personal de la DGC i d'altres conselleries) i externa (els diferents actors implicats en l'EpTS) basat en un

diagnòstic sobre les temàtiques que emanen del context concret de les Illes Balears i les exigències i les necessitats identificades en els diferents actors.

- a. Continuar la formació en comunicació per a la transformació social i les noves narratives.
- b. Aprofundir en l'anàlisi del nou context mundial per saber com actuar i enfrontar-se als nous canvis (enfocament local-global).
- c. Formar en metodologies creatives i innovadores basades en la generació de processos i altres maneres de fer, incorporant-hi tècniques de participació, empoderament i mobilització (aprenentatge servei, col·laboratiu, teoria del canvi, mapa d'anàlisi, ludificació, enfocaments artístics i socioafectius, etc.).
- d. Continuar la formació de l'Escola Balear d'Administració Pública (EBAP) com a element important de generació de capacitats en el personal de l'Administració.
- e. Impulsar metodologies i eines de formació innovadores i flexibles que permetin adaptar-se a entorns virtuals (formacions en línia, plataforma Moodle).

Línia estratègica 5. Facilitar espais de concertació i coordinació entre agents clau que generin treball en xarxa i corresponsabilitat, així com processos sostinguts d'innovació, aprenentatge i millora contínua

Som conscients de la necessitat d'avançar cap a formes **de treball compartit**, i de la importància de conformar **aliances** entre organitzacions i moviments els objectius comuns dels quals s'orientin cap a una ciutadania global sostenible i igualitària. Per això, pretenem fomentar la **construcció conjunta de coneixement i la creació d'espais de transformació social per difondre i compartir** experiències i pràctiques socioeducatives, perquè siguin cada vegada més eficaces i transformadores. Fomentarem la coordinació, el **treball en xarxa i la corresponsabilitat**, explorarem sinergies a través d'espais de trobades i donarem suport a la realització de recerques aplicades, avaluatives i de sistematització d'experiències i bones pràctiques que permetin avançar en la qualitat de les accions dutes a terme i en la innovació d'actuacions futures.

Actuacions prioritàries 2021-2023

- I. Promoure major coordinació amb els Fons.
 - a. Crear un espai de concertació, acció conjunta i diàleg tècnic amb els tres fons.
 - b. Treballar amb els ajuntaments i en els àmbits associatius dels municipis (programació cultural, activitats extraescolars, festes populars, escoles d'estiu, biblioteques, etc.), de manera que aquestes accions es retroalimentin amb el que es treballa en els centres educatius.

- II. Cercar aliances multiactor i multinivell per a les accions d'EpTS que la DGC du a terme o secunda.
 - a. Donar continuïtat a la plataforma de persones vinculades al món de la cultura.
 - b. Facilitar els espais de trobada entre «agents nous» i les ONGD per cercar sinergies i possibles accions conjuntes.
 - c. Promoure accions en xarxa entre les entitats.

- III. Donar suport al treball en xarxa i de coordinació d'entitats que du a terme la CONGDIB, en el marc dels acords entre la DGC i la CONGDIB.

- IV. Recuperar l'espai del grup d'EpTS creat al si del Consell de Cooperació com a instrument de coordinació.

- V. Col·laborar amb la Conselleria d'Educació en el procés d'unificació i optimització dels diferents programes i instruments vinculats amb l'EpTS (coeducació, sostenibilitat, cooperació, etc.).

- VI. Impulsar una xarxa de professorat per l'EpTS com a espai de formació, reflexió i cura per a educadors, en el qual compartir experiències, conèixer bones pràctiques i maneres de treballar, identificar necessitats formatives, fomentar la innovació socioeducativa i facilitar recursos, materials i informació d'interès.

- VII. Generar un espai virtual d'intercanvi d'informació, eines metodològiques, notícies i aprenentatges, obert a tots els agents, les institucions públiques, la societat civil, etc.

- VIII. Promoure processos continus d'innovació, aprenentatge i millora contínua.
- a. Visibilitzar bones pràctiques d'experiències transformadores i de processos a través de les xarxes socials.
 - b. Promoure i facilitar processos de sistematització i avaluació.
 - c. Generar espais de reflexió conjunta sobre experiències i bones pràctiques entre els diferents tipus de titulars.
 - d. Facilitar una major «presència al carrer» que permeti formar part d'iniciatives creades, enriquir el treball de la DGC i complementar el d'altres actors.

Línia estratègica 6. Fomentar un major protagonisme de les institucions públiques per promoure l'EpTS com a política pública, des d'un enfocament de coherència de polítiques

En el marc de la coherència de polítiques impulsada pel GOIB, **la DGC vol contribuir a integrar l'EpTS en la política educativa del GOIB** projectant cap a diferents instàncies del GOIB la necessitat de treballar a favor d'un model d'EpTS i afavorint la difusió d'una visió compartida. Per això, ens proposam dur a terme un impuls coordinat en el qual participin els diferents actors implicats en la política educativa autonòmica. Seran especialment rellevants l'alineament i l'articulació entre instàncies del GOIB en matèria de coeducació, en la qual ja s'han fet avenços al respecte.

Actuacions prioritàries 2021-2023

- I. Difondre la visió de l'EpTS al conjunt de les esferes del Govern i de l'Administració pública de les Illes Balears propiciant mecanismes que serveixin perquè les persones amb responsabilitats polítiques i el personal del sector públic se l'apropriïn.
 - a. Treballar políticament perquè l'EpTS sigui una opció del GOIB i no només de la DGC.
 - b. Participar en documents estratègics de l'Administració i/o elaborar-ne, en els quals cal incloure la visió de l'EpTS de les Illes Balears i establir clarament el paper de les administracions públiques.
- II. Contribuir a la coherència de polítiques en el marc del GOIB.
 - a. Participar activament en la implantació de l'Agenda 2030.

- b. Donar continuïtat a les iniciatives de la DGC en matèria de coherència de polítiques en el marc del Pla Director 2020-2023.
- c. Proposar iniciatives orientades a promoure la coherència de polítiques des del Consell Interdepartamental i el Consell de Cooperació.

III. Adoptar un paper actiu en relació amb la compra pública ètica.

- a. Elaborar una proposta de compra pública ètica que serveixi com a marc de referència per posar-la en pràctica.
- b. Continuar l'acostament a altres direccions generals del GOIB.

IV. Suport tècnic per part de la DGC als departaments, les direccions o les conselleries del GOIB que vulguin posar en marxa accions de cooperació amb el seu propi pressupost.

V. Fomentar línies conjuntes de treball (formacions, activitats, intercanvis d'experiències) amb altres conselleries.

VI. Impulsar processos de formació a l'interior dels departaments, les direccions generals o les conselleries del GOIB en les temàtiques rellevants.

VII. Fomentar el comerç just dins les mateixes institucions de l'Administració.

7. Seguiment i avaluació

Les accions de seguiment i avaluació són instruments clau d'anàlisi per millorar les polítiques públiques i, en particular, les polítiques de desenvolupament, atès que proporcionen **informació rellevant per prendre decisions i generar aprenentatges adreçats a millorar la qualitat i l'eficàcia de les actuacions**. Un sistema adequat de seguiment i avaluació permet saber si s'aconsegueixen els resultats cercats, quines accions de millora es poden necessitar per obtenir els resultats esperats i si les iniciatives dutes a terme contribueixen de manera positiva a les metes dissenyades. A més, el seguiment i l'avaluació són instruments essencials per donar suport al **compromís de la DGC de retre comptes dels resultats i dels recursos que gestiona, i suposen una contribució essencial a la capacitat de gestionar**. Tot plegat és coherent amb una aposta per la **transparència**.

Seguiment

El sistema de seguiment de l'Estratègia es du a terme des de dues vessants: des de la vessant estratègica i des de l'operativa. Des de la vessant **estratègica** es monitoren les metes i les línies estratègiques establertes en l'Estratègia partint d'un quadre de comandament. Des de la vessant **operativa**, el sistema de seguiment ofereix informació sobre l'acompliment de la programació operativa anual (POA), que s'elaborarà cada any de durada de l'Estratègia.

Àmbit Estratègia > Seguiment Estratègia EpTS > Seguiment de les metes i les línies estratègiques d'acció partint del quadre de comandament

Àmbit operatiu > Seguiment del Pla Operatiu Anual (POA) > Seguiment de l'avanç del POA per part de l'equip de la DGC

Per implementar-la, es duen a terme almenys **dues reunions de seguiment anuals** centrades en l'Estratègia. Així mateix, en el marc de les funcions del Grup d'EpTS existent al si del Consell de Cooperació, es preveu que aquest grup assumeixi tasques de seguiment de l'Estratègia.

Les tasques de seguiment estratègic requereixen posar en marxa un sistema d'informació que comprèn un **conjunt bàsic d'indicadors i metes** que permet disposar, al llarg de tot el període d'implementació de l'Estratègia, d'un mecanisme de control constant, per monitorar de manera contínua les metes assolides i detectar-ne les desviacions. A través d'aquest instrument podrem conèixer la

situació de l'acompliment de l'Estratègia respecte a les metes marcades, cosa que facilita la indagació de cara a interpretar les causes de les eventuals desviacions per poder així prendre les decisions necessàries i reorientar les nostres accions cap a l'assoliment dels objectius proposats.

L'instrument operatiu que s'utilitzarà per posar en marxa el sistema d'informació i seguiment és el **quadre de comandament**. Aquesta eina facilita la presa de decisions i recull un conjunt limitat i coherent d'indicadors clau que es proporcionen a la direcció i a les funcions responsables. La informació aportada en el quadre permet enfocar els objectius i les línies d'actuació en la visió de la DGC i en els canvis en el context, i alinear-los-hi.

Segons el quadre de comandament, a cada objectiu s'assignarà un conjunt d'indicadors clau d'acompliment, identificats en funció de la seva rellevància, simplicitat i disponibilitat estimada. Per a cada indicador s'establirà una línia de base i una meta (valor esperat de l'indicador clau al cap d'un temps), per cada any d'execució de l'Estratègia. El seguiment del quadre de comandament serà anual, de manera que cada any s'aniran completant les columnes denominades «realitat», que expressen la situació real de cada indicador al llarg de tot el període. Així serà possible una comparació amb les metes preestablertes, amb la finalitat de detectar-ne i analitzar-ne les desviacions i adoptar les mesures correctives necessàries. Aquests indicadors de seguiment es recullen en un annex en el document de l'Estratègia.

Avaluació

Tal com la DGC entén el procés d'avaluació, avaluar és **obtenir aprenentatges** per reforçar el que funciona i transformar el que no funciona, no només des de premisses tècniques –encara que per descomptat necessàries–, sinó també des d'una **perspectiva d'interlocució social que propiciï una cultura de corresponsabilitat, de construcció conjunta i de millora contínua**. Des d'aquesta perspectiva, l'avaluació d'aquesta Estratègia, com a política pública en matèria d'educació i desenvolupament, connecta aspectes vinculats amb el bon govern, el coneixement o l'eficiència. Concretament, es preveu dur a terme tant una avaluació intermèdia que permeti conèixer el grau d'implementació de l'Estratègia i orientar i focalitzar els esforços, com una avaluació final externa de resultats una vegada conclòs el marc temporal d'aquesta Estratègia.

Partint d'aquesta premissa, els **principis que guiaran aquesta avaluació** són els següents:

Transversalitat

L'avaluació és un procés transversal que integra totes les etapes de l'Estratègia, des del disseny fins a l'anàlisi de resultats i impactes.

Utilitat

El procés i els resultats de l'avaluació han de ser útils tant per als agents implicats en l'avaluació com per a les persones destinatàries de l'Estratègia, és a dir, el conjunt de la ciutadania.

Causalitat

L'avaluació vincula el desenvolupament de l'Estratègia amb la gestió, la realització i els resultats, establint les relacions causals que existeixen entre aquests aspectes, mesurant l'eficàcia i l'eficiència de la implementació de la decisió.

Transparència

L'avaluació afavoreix la rendició de comptes i proporciona informació necessària per als actors implicats.

Aprentatge

Proporciona la informació necessària per assolir millors fites a través d'un aprenentatge continu i de construcció conjunta.

Participació

Estableix mecanismes de participació necessaris perquè els agents implicats puguin valorar els aspectes objecte de l'avaluació.

La **metodologia** per avaluar l'Estratègia aplicarà una perspectiva oberta i flexible que utilitzarà eines quantitatives i qualitatives de les ciències socials i algunes tècniques relacionades amb la gerència pública. En coherència amb els principis de transparència i la cultura de la corresponsabilitat, es promouran espais i eines des dels quals compartir amb tots els actors clau els aprenentatges extrets de les avaluacions que es duguin a terme.

GLOSSARI DE L'ESTRATÈGIA

Agència educativa

La paraula *agència* prové de l'anglès *agency*. Es refereix a la capacitat que té una persona o entitat per actuar al món, per fer i assolir els objectius i els valors que considera importants incidint en la realitat, és a dir, actuant intencionalment per aconseguir els seus propòsits o metes. En aquest sentit, l'agència educativa implica donar veu, responsabilitat i capacitat d'elecció a la persona, el col·lectiu o la institució objecte del procés educatiu.

Aprenentatge dinàmic

És un tipus d'aprenentatge que promou el desenvolupament de pensament crític i noves habilitats de recopilació d'informació. L'enfocament d'aprenentatge dinàmic implica compartir la responsabilitat del procés educatiu entre docents i alumnat, promoure la creativitat i la innovació en l'intercanvi de nous coneixements, i generar activitats d'aprenentatge flexibles amb el propòsit que les persones objecte del procés educatiu aprenguin a pensar, observar i reflexionar.

Ciutadania global

La ciutadania global planteja un model social i polític respectuós amb la dignitat de totes les persones, en el qual cada ciutadà és conscient de la seva pertinença a una comunitat local i global i es compromet activament a la construcció d'un món més just i sostenible. Implica el respecte vers la diversitat, la consciència ambiental, el consum responsable, els drets humans, la igualtat de gènere i la participació democràtica.

Descolonialisme

Es tracta d'un pensament que analitza críticament el poder colonial, que en el capitalisme global persisteix sota diferents formes de coneixement que reafirmen el binomi dominador-dominat. Aquests pensaments es produeixen des d'un coneixement situat en identitats i espais geopolítics històricament marginats, que imaginem i accionen altres maneres d'habitar el món. Aquests coneixements crítics cerquen desmuntar els plantejaments eurocentristes, sexistes, racials i patriarcal que encara persisteixen en el món actual.

Empoderament

És el procés pel qual les persones enforteixen les seves capacitats, confiança, visió i protagonisme com a persones i com a grup social per impulsar canvis positius en les seves vides i en les seves comunitats. L'empoderament té una dimensió individual i una altra de col·lectiva. La individual implica un procés pel qual les persones eleven els seus nivells de confiança, autoestima i capacitat per respondre a les seves pròpies necessitats. La dimensió col·lectiva es basa en el fet que les persones,

especialment les vulnerables, tenen capacitat per participar i defensar els seus drets quan s'uneixen amb uns objectius comuns.

Ecodependència

L'ecodependència fa referència a la relació que existeix entre els éssers vius i els ecosistemes on viuen. Aquest concepte estableix la condició per la qual els éssers humans necessiten la naturalesa i estan subjectes a les seves condicions i limitacions. Se'n deriva que la destrucció del medi ambient implica la destrucció dels éssers vius, inclosa la humanitat.

Ecofeminisme

És un corrent de pensament i un moviment social que explora els punts de confluència i les sinergies entre l'ecologisme i el feminisme. A partir d'aquest diàleg, l'ecofeminisme pretén compartir i potenciar la riquesa conceptual i política d'ambdós moviments, de manera que l'anàlisi dels problemes que cadascun afronta per separat adquireix més profunditat i claredat. L'ecofeminisme desenvolupa una mirada crítica sobre el model social, econòmic i cultural actual i proposa una mirada diferent sobre la realitat quotidiana i la política, visibilitzant i posant en valor elements, pràctiques i subjectes que han estat titllats d'inferiors pel pensament hegemònic i que han estat invisibilitzats, tot i ser absolutament crucials per a l'existència humana, com les cures de les persones.

Economia circular

L'economia circular és un model de producció i consum que implica compartir, llogar, reutilitzar, reparar, renovar i reciclar materials i productes existents totes les vegades que sigui possible per crear un valor afegit. D'aquesta manera, el cicle de vida dels productes s'allarga. En la pràctica, implica reduir els residus al mínim. Contrasta amb el model econòmic lineal tradicional, basat principalment en el concepte d'«un sol ús», que requereix grans quantitats de materials i energia, barats i de fàcil accés.

Economia inclusiva

És un tipus d'economia en què el fi darrer de l'activitat econòmica no és produir coses, ni maximitzar un valor monetari, sinó generar les condicions, els béns i els serveis que necessiten els éssers humans d'acord amb els seus trets, les seves aspiracions i la seva diversitat. Concep el sistema econòmic com un sistema obert que considera l'àmbit domèstic i de cures com a part constitutiva indispensable per a la subsistència, el benestar i la reproducció de la població i situa l'activitat econòmica dins el sistema natural del planeta en què els processos de producció i consum tenen una importància cabdal.

Enfocament politicopedagògic

Es refereix a una manera d'entendre l'educació com un procés d'ensenyament i aprenentatge que desenvolupa habilitats, destreses, actituds i valors en els subjectes protagonistes; que fomenta el qüestionament, les recerques i el posicionament davant una realitat canviant; que emfatitza la capacitat d'escolta i comunicació, el treball en equip, la capacitat per investigar i mobilitzar, per qüestionar i qüestionar-se, en definitiva, per transformar-se en el procés d'ensenyament aprenentatge en la mesura que les persones transformen la seva realitat. En un món que canvia ràpidament, on existeixen realitats múltiples, l'enfocament politicopedagògic implica comprometre's, prendre decisions, desenvolupar la curiositat, reavaluar el món, millorar la metacognició i transformar-nos.

Heteronormatiu

L'heteronormativitat es refereix al règim social, polític i econòmic imposat pel patriarcat dins els àmbits públic i privat. Segons aquest règim, les preferències sexuals i els rols i les relacions que s'estableixen entre les persones dins la societat es donen partint de la classificació binària «masculí-femení», de manera que el «sexe biològic» ha de coincidir amb la identitat de gènere i els desitjos que s'hi assignen socialment. En aquest sentit, els comportaments, les preferències i les identitats que transgredeixen el règim i se'n situen fora ocupen una situació marginal dins el sistema i, per tant, són discriminats, invisibilitzats i, fins i tot, perseguits, mitjançant diferents mecanismes (lleis, sancions, pautes mèdiques i religioses, etc.) i són internalitzats socialment en forma d'hàbits, pràctiques i normes socials.

Interseccionalitat

La interseccionalitat suggereix que els models d'opressió i discriminació dins la societat, com ara els que es basen en el gènere, l'etnicitat, l'edat, l'orientació sexual o la diversitat funcional, entre molts altres, no actuen de manera independent, sinó que s'interrelacionen creant un sistema d'opressió que reflecteix la «intersecció» de múltiples formes de discriminació. La interseccionalitat mostra que, si una persona està immersa en un gran nombre d'identitats oprimides, aquestes identitats acabaran provocant discriminacions i opressions múltiples.

Processos de racialització

Totes les persones formam part d'alguna categoria racial o ètnica per la qual les altres ens identifiquen: blanc, negre, asiàtic, etc. *Persona racialitzada* fa referència a la categoria racial, com poden ser el gènere o la sexualitat. Una persona racialitzada és algú que rep un tracte favorable o discriminatori partint de la categoria racial que la societat li atribueix. Les persones blanques, negres, asiàtiques, etc. són igualment racialitzades, però la diferència és que a partir d'aquí les conseqüències no són les mateixes en la societat per a les unes i per a les altres. Al món occidental, a les persones que no són blanques se'ls ha atribuït estereotips amb els quals s'han justificat discriminacions de tot tipus.

Sistema patriarcal o patriarcat

El patriarcat és un sistema social en el qual l'home, el mascle, té supremacia pel fet de ser-ho i relega, d'aquesta manera, la dona, la femella, a un segon pla. Aquests dos rols, el de poder i dominació de l'home i el de servei i submissió de la dona, se sostenen i perpetuen gràcies al suport del conjunt de la societat: l'Estat, la justícia, les lleis i normes, els costums, les creences, etc. El patriarcat origina un sistema social jerarquitzat i no igualitari que atribueix determinat estatus, rols i trets de comportament a cada gènere en funció del seu sexe biològic. Discrimina les dones sota la idea de la seva inferioritat respecte als homes.